

Ірина Пальшкова,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогічних технологій
початкової освіти, директор Інституту початкової
та гуманітарно-технічної освіти,
Південноукраїнський національний педагогічний
університет ім. К.Д. Ушинського
(м. Одеса)

Irina Palshkova,

doctor of pedagogical sciences, professor,
South Ukrainian National Pedagogical University
named after K.D. Ushynsky
(Odesa)

**НЕПЕРЕРВНІСТЬ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ:
ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНИЙ АСПЕКТ****THE CONTINUITY TEACHER TRAINING: PRACTICE-ORIENTED ASPECTS**

У статті розкривається проблема неперервної освіти через практико-орієнтований підхід, який у професійному навчанні майбутніх педагогів є орієнтацією навчального процесу на кінцевий результат навчання, яким виступає формування і вироблення у студентів практичних навичок застосування технологій навчання та виховання на рівні досягнення гарантованого технологією нижнього порогу ефективності професійної діяльності, тобто достатнього рівня сформованості професійно-педагогічної культури.

Ключові слова: неперервна освіта, практико-орієнтований підхід.

The article deals with the problem of lifelong learning through practice-oriented approach in the professional training of future teachers is the focus of the educational process to the end result of training, which is the formation and development of students' practical skills in the use of technology training and education at achieving a guaranteed lower threshold performance technology professional activity is sufficient formation of vocational and educational cultures.

Key words: continuous education, practice-oriented approach.

В статті розкривається проблема неперервного образования через практико-ориентированный подход, который в профессиональном обучении будущих педагогов является ориентацией учебного процесса на конечный результат обучения, которым выступает формирование и выработка у студентов практических навыков применения технологий обучения и воспитания на практике.

Ключевые слова: непрерывное образование, практико-ориентированное обучение.

Постановка проблеми. В інформаційному суспільстві формується комплекс факторів, які обумовлюють необхідність постійного оновлення отриманої освіти, стає можливим використовувати якісно нові технології оновлення знань. І тут особливо важлива роль належить практико-орієнтованому підходу. Саме ця ідея лежить в основі побудови системи неперервної, професійної освіти, що охоплює все активне життя людини. При цьому різноманіття і безперервність розглядається не тільки як перспективна тенденція, але і як умова досягнення нової якості освіти.

Неперервна освіта – комплекс державних, приватних і суспільних освітніх установ, що забезпечують організаційну і змістовну єдність, а також подальший взаємозв'язок усіх ланок освіти, задовольняючи прагнення людини до самоосвіти і розвитку протягом усього життя. Історичний аналіз становлення професійної освіти показав, що протягом майже всього розвитку людства освіта носила практико-орієнтований характер і відображала розвиток взаємостосунків людського співтовариства, науки і техніки. Це відбувалося з тієї причини, що людина завжди намагалася засвоїти той спосіб добування матеріальних благ, який у певний момент є найбільш ефективним і легким. Освіта ж була платною, а вчитель і школи завжди складали один одному конкуренцію, тому навчальні заклади дуже чутливо реагували на відкриття в науці, появу нових професій тощо, при цьому змінюючи програму і зміст навчання.

Прикладом даного твердження слугує аналіз будь-якого історичного періоду розвитку людства. При аналізі слід розглянути такі параметри, як суспільний лад, форми ведення господарства, основні види діяльності людей, цілі, поставлені суспільством перед вихованням і освітою, прийоми та методи педагогіки, що використовуються.

Відмова в середні століття від практико-орієнтованого підходу була зумовлена обставинами, що склалися історично, такими, як варварські набіги на Європу, монголо-татарське ярмо в Росії, прагнення церкви до

встановлення папського панування над християнським світом тощо. Освіта означеного історичного періоду мала відірваний від життя характер і використовувала репродуктивні методи навчання.

Пізніше зростання промисловості вимагало більшої кількості грамотних і кваліфікованих робітників. Це слугувало стимулом змін в освіті для набуття учнями практичних навичок, здійснення особистісно-орієнтованого підходу, диференційованого навчання, створення експериментальних і дослідних шкіл, які перетворилися в постійно діючий чинник розвитку шкільної освіти. Однак використовувати досвід практико-орієнтованого підходу без змін виявилось неможливим, оскільки за попередні історичні періоди відбувся розвиток різних наук, зокрема психології, педагогіки тощо, і на сучасному етапі необхідний аналіз дидактичних принципів організації практико-орієнтованого підходу в навчальному процесі.

Останні публікації з теми дослідження. Впровадження нової гуманістично-зорієнтованої настанови вимагає принципових змін у змісті підготовки майбутнього вчителя до професійно-педагогічної діяльності, характері і способах управління цим процесом, технологіях його організації (Н. Асташова, А. Бойко, Н. Бордовська, В. Гриньова, Е. Захарченко, І. Ісаєв, І. Колесникова, Б. Ліхачов). У зв'язку з впровадженням у практику освіти суб'єкт-суб'єктної педагогічної парадигми, особлива увага приділяється теоретичному аналізу й обґрунтуванню механізмів становлення вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності (Г. Аксьонова, Р. Асадуллін, Є. Волкова, Н. Григор'єва, В. Жорно, Н. Нікітіна, Н. Соловйова); формуванню його загальної і професійно-педагогічної культури (М. Віленський, Е. Гришин, О. Ходусов); різним аспектам його індивідуально-творчого розвитку та інноваційного потенціалу (І. Богданова, Н. Кічук, Н. Мажар, Л. Подимова, Н. Посталюк, Т. Руденко, Т. Руднева та ін.). Культуровідповідність як принцип, головна ідея сучасного освітнього процесу, пов'язана з пошуками нових підходів у визначенні цілей освіти і способів їх досягнення (В. Андрущенко, Г. Балл, В. Біблер, Є. Бондаревська, О. Газман, Б. Гершунський, М. Євтух, Н. Ничкало, С. Сисоева, Л. Хомич та ін.).

Мета статті. У статті розкривається проблема неперервної освіти через практико-орієнтований підхід, який у професійному навчанні майбутніх педагогів є орієнтацію навчального процесу на кінцевий результат навчання, а саме формування і вироблення у студентів практичних навичок застосування технологій навчання та виховання на рівні досягнення гарантованого технологією нижнього порогу ефективності професійної діяльності, тобто достатнього рівня сформованості професійно-педагогічної культури.

Отримані результати. Процес навчання припадає на період життя людини з 6 до 24 років. Подальше навчання, наприклад, професійне, є опосередкованим і короткотерміновим, воно може бути інтенсивним, але в будь-якому разі майже завжди короткочасним і зрозуміло, не таким значущим та важким, як вища освіта. Зміни в системі освіти вимагають навиків неперервного навчання, пізнавальної діяльності, колективних форм навчання і передачі знань. Неперервне навчання має місце в перебігу всього життя індивідуума, яке обумовлене інтенсивним оновленням знань і вмінь, необхідних для успішної і ефективної професійної діяльності і, відповідно, швидкою зміною соціальних і економічних умов, що висувають нові вимоги до рівня професійної підготовки фахівців. Відзначимо, що країни Європейського Союзу прийняли серйозні документи, що стосуються питань безперервної освіти. Найважливішими з них є: резолюція Європейського Союзу з питання про безперервну професійну освіту від 5 липня 1989 року; Європейська стратегія зайнятості, прийнята в листопаді 1997 року в Люксембурзі; висновки саміту Європейського Союзу з питання «Про освіту протягом всього життя», що відбувся в Лісабоні в березні 2000 року.

Важливим документом, що визначає стратегію Європейського Союзу в області неперервної освіти, є Меморандум про безперервну освіту Комісії Європейського Союзу від 30 жовтня 2000 року, в якому було визначено шість ключових напрямів розвитку неперервної освіти.

Необхідно зазначити, що безперервна освіта може ефективно реалізуватись через практико-орієнтований підхід.

Під практико-орієнтованим підходом у професійному навчанні ми розуміємо орієнтацію змісту і методів педагогічного процесу на формування в майбутніх педагогів практичних навичок роботи.

Використання практико-орієнтованого підходу в практиці навчання у ВНЗ означає, що під час навчального процесу зміст і методи курсу спрямовані на формування у студентів мінімальних практичних навичок роботи з учнями, які дозволять йому реалізувати педагогічну діяльність на рівні гарантованої нижньої межі ефективності навчання.

Поняття «нижня межа ефективності навчання» є поширеним у наукових працях [1, 2]. Під цим поняттям ми розуміємо одну з важливих особливостей освітньої технології, що забезпечує її ефективність. Це означає, що діти засвоюють зміст навчання не нижче визначених параметрів.

Можна говорити про те, що практико-орієнтований підхід в професійній підготовці вчителя спрямований на формування в майбутніх педагогів таких навичок роботи, які дозволяють за час, відведений на вивчення того чи того курсу, одержати визначений стандартом кінцевий результат навчання.

Отже, кінцевий результат навчання вчителя визначається кінцевим результатом навчання дітей, яких він навчає. Ця закономірність може бути визначена як перша дидактична закономірність практико-орієнтованого підходу. Це відображено у схемі (див. рис. 1):

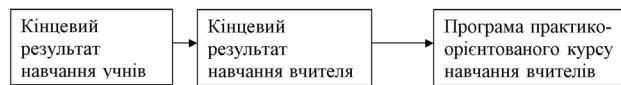

Рис. 1. Перша дидактична закономірність практико-орієнтованого підходу

Практико-орієнтований підхід реалізується через розробку змісту і методів навчання, детермінованих конкретизованими кінцевими продуктами навчання. Логіка ефективної, а значить – ретельно опрацьованої з позиції витрат засобів та їх співвідношення з якістю засвоєння суб'єктами навчання кінцевого результату навчання, є механізмом оптимізації навчального процесу.

Оптимізація навчального процесу вимагає врахування всіх можливих закономірностей організації практико-орієнтованого змісту освіти. Закономірними дидактичними явищами в цьому випадку виступають причинно-наслідкові зв'язки компонентів навчального процесу, що визначає як зміст навчання, так і відношення теоретичних і практичних відомостей в цьому змісті.

Отже, можна виокремити другу дидактичну закономірність: зміст (програма) практико-орієнтованого курсу визначається конкретними видами кінцевого продукту навчання.

Ця закономірність позбавляє і розробника курсу, і виконавця (викладача курсу) можливості довільно, за його бажанням, визначати зміст курсу і методику роботи. Це позбавляє можливості довільно відпрацювати зміст певного курсу. Вона обмежує і того, й іншого дидактичним принципом розробки програми, виходячи з кінцевого результату навчання вказаного курсу.

Отже, кінцевий результат навчання орієнтований на засвоєння майбутніми вчителями конкретних педагогічних дій, а саме:

- загального змісту навчальних курсів для дітей;
- технології і методики викладання на основі проектування навчального процесу;
- навичок проектування навчального процесу на основі особистісно орієнтованого навчання (ООН);
- навичок прийомотворення на основі ООН.

Крім того, кінцевий результат навчання визначає зміст навчального курсу для вчителів, а саме:

- кінцевий результат навчання предмета викладання (необхідно знати всі елементи кінцевого результату предмета викладання);
- зміст навчання дітей (необхідно знати предмет викладання);
- технології досягнення кожного елемента кінцевого результату (механізм – інструкція – прийом – метод);
- індивідуальні особливості дітей і технології проектування змісту шкільних курсів з позиції ООН;
- технології прийомотворення для викладача змісту шкільних курсів з позиції ООН.

Схематично цей процес можна зобразити таким чином (див. рис. 2):

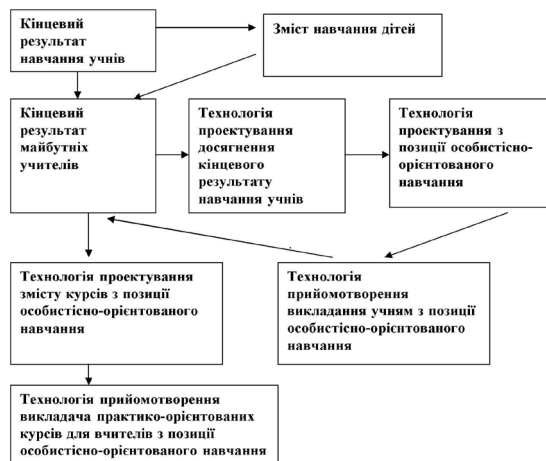

Рис. 2. Формування змісту навчального практико-орієнтованого курсу спеціалізації майбутніх учителів

Отже, до змісту практико-орієнтованого курсу обов'язково включається:

- зміст навчального предмета для учнів з позиції продуктивного навчання (творчого застосування знань);
- кінцевий результат навчання з викладання навчального предмета;
- психолого-педагогічні механізми досягнення кожного елемента КПН предмета, що викладається;
- прийоми і способи розробки навчальних інструкцій з механізмів досягнення кожного елемента КПН;
- прийоми і способи діагностики досягнення КПН учнів;
- технологія проектування навчального процесу;
- технологія врахування індивідуальних особливостей учнів у педагогічному процесі;
- технологія прийомотворчості в проектуванні навчального процесу в рамках ООН.

Зупинимося на тому, що нового спостерігається під час формування змісту навчання під час реалізації практико-орієнтованого підходу в професійній підготовці вчителя порівняно з традиційним підходом.

Аналізуючи практико-орієнтований підхід до освоєння технологій продуктивного навчання на курсах спеціалізації, можна виокремити два важливі моменти:

1) орієнтація педагогічного процесу на формування у студентів конкретних професійних або практичних навичок з технології, які вони можуть тут же реалізувати в ході педагогічної практики. Студент вміє організувати по-новому навчальний процес і застосувати на практиці знання, одержані на заняттях, тобто йдеться про практико-орієнтований підхід в організації навчального процесу;

2) забезпечення особистісно-орієнтованого підходу, який виявляється, по-перше, в численних продуктивних технологіях особистісно-орієнтованого навчання як обов'язковий елемент навчання. Якщо на курсах спеціалізації викладається технологія особистісно-орієнтованого плану, то, безумовно, сам професійний курс підготовки вчителя повинен бути особистісно-орієнтованим.

Причиною цього є виокремлений нами в історичному аналізі ефект сформованості звичного професійного мислення і дії, а саме: студент сам свого часу навчався за репродуктивними технологіями і тому він має тільки приблизне уявлення про те, як реалізується на практиці особистісно-орієнтований підхід.

Під час проведення аналізу цих особливостей чітко виявляються два процеси, що накладаються один на один: з одного боку, це засвоєння технології особистісно-орієнтованого навчання дітей, з іншого – включення самих студентів в особистісно-орієнтований процес, їхнє становлення як фахівців.

Таке накладання створює певні труднощі для викладачів курсів спеціалізації, оскільки вони, з одного боку, повинні добре володіти технікою практико-орієнтованого навчання учнів, з іншого, вони повинні застосовувати технологію особистісно-орієнтованого навчання при підготовці майбутніх педагогів.

Зміст навчання включає в себе нову систему знань практичного і теоретичного плану, де вчитель виступає і як носій навчальної інформації, і як носій нової освітньої технології.

Для подальшого поглиблення аналізу закономірностей організації змісту навчання в практико-орієнтованому курсі необхідно визначитися з тим, що належить до змісту під впливом кінцевого продукту навчання. Аналізуючи наведені раніше компоненти змісту курсів спеціалізації, виокремимо два рівні змісту:

- зміст, що визначається розробником продуктивного курсу навчання;
- зміст, що створюється самими курсами спеціалізації і викладачами цих курсів.

Розглянемо, що входить до змісту розробленого навчального курсу. Насамперед, це сам зміст предмета, що викладається з позиції продуктивного навчання. Кожен учитель повинен знати зміст свого предмета, інакше не може йти мова про навчання з предмета і, тим більше, технології. Це, безумовно, важлива частина змісту, але оскільки в нашому дослідженні інтерес представляють закономірності практико-орієнтованого навчального процесу, то зі сфери розгляду нами це питання було виключено.

Наступним дуже важливим чинником виступає зміст кінцевого результату викладання навчального предмета учням. Звичайно, що будь-який розробник курсів продуктивного навчання повинен досить добре уявляти собі зміст навчання в ході викладання того чи іншого курсу. Оскільки, як відзначалося вище, програма навчального курсу замінюється деталізованим кінцевим результатом навчання, здебільшого, розробники з предмета і технології викладання з цього предмету повинні визначити всі елементи кінцевого результату навчання.

Технологія продуктивного навчання ґрунтується на дуже важливих чинниках – механізмах навчання (механізм розвитку, корекції, засвоєння знань, умінь і навичок з предмета). Дидактичні механізми навчального процесу необхідно знати для того, щоб, спираючись на них, створювати систему (траєкторію) досягнення кінцевого результату навчання від вихідного рівня до прогнозованого результату за допомогою педагогічних інструкцій. Саме дидактичні механізми відкривають шляхи осмислення самих особливостей педагогічних інструкцій від нуля до прогнозованого результату. Конкретизація педагогічних інструкцій, формування їх алгоритмів при використанні підходу Д. Толлінгерової, її таксономії створює всі передумови для подальшого розвитку технології навчання. Механізми і таксономія основних інструкцій є прерогативою розробника продуктивного навчання. Всі ці відомості можна знайти в навчально-методичних посібниках з технології викладання цього курсу.

Якщо проаналізувати зміст навчального матеріалу курсу спеціалізації, виключаючи знання предмета, то можна виокремити групу відомостей, що мають істотне значення і вітаються з кінцевого результату навчання. Це практико-орієнтовані відомості, оскільки вони вибудовуються за допомогою причинно-наслідкових логічних закономірностей організації змісту. Визначимо ще раз кінцевий результат навчання студентів у професійній педагогічній діяльності, для цього виокремимо ті знання і практичні навички, якими вони повинні володіти після закінчення ВНЗ.

Отже, після закінчення навчання майбутній учитель повинен: знати механізм досягнення кінцевого результату навчання учнів; механізми досягнення кінцевого результату учнів із застосуванням особистісно-орієнтованого підходу і урахуванням педагогічних ситуацій, що змінюються: вміти практично застосовувати набір навчальних інструкцій, які реалізують механізми досягнення кінцевого результату навчання учнів; алгоритми навчальних інструкцій в прийомі; алгоритми прийомів відповідно до особистісно-орієнтованого навчання (індивідуалізація навчального процесу).

1. Андрущенко В.П. Модернізація освіти: політика і практика / В.П. Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – №3. – С. 12-15.
2. Беспалько В.П. Педагогіка и прогрессивные технологии обучения / В.П. Беспалько. – М., 1995. – 276 с.